

РОЗДІЛ 6. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

UKRAINE'S LABOUR POTENTIAL: THE MODERN STATE AND PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT

УДК 658.012

Андрейцева І.А.

к.е.н, доцент,
доцент кафедри управління
персоналом та економіки праці
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Орієнка

У статті узагальнено поняття «трудо-
вий потенціал суспільства». Зазначено, що
трудо-
вий потенціал є важливим чинником
підвищення конкурентоспроможності наці-
ональної економіки. Представлено систему
кількісних та якісних показників оцінювання
трудо-
вого потенціалу суспільства. Для кра-
їни характерний звужений тип відтворення
населення. Динаміка міграційних потоків
свідчить про вплив економічно активного
населення за межі країни та приводить до
втрати найбільш продуктивної, молодшої та
освіченої частини трудового потенціалу.
Дослідження медичної складової виявило
погіршення стану здоров'я населення країни,
що знижує продуктивність праці й спричи-
няє невикористання трудового потенціалу
суспільства. Аналіз якісних характе-
ристик трудового потенціалу встановив, що
частка економічно активного населення з
вищою освітою в Україні постійно зростає.
Зроблено висновок про втрату трудового
потенціалу суспільства.

Ключові слова: трудовий потенціал, фор-
мування, населення, демографічна ситуація,
охорона здоров'я, вища освіта.

В статье обобщено понятие «трудо-
вой потенциал общества». Указано, что тру-

довой потенциал является важным факто-
ром повышения конкурентоспособности
национальной экономики. Представлена
система количественных и качественных
показателей оценивания трудового потен-
циала общества. Для страны характерен
суженный тип воспроизводства населе-
ния. Динамика миграционных потоков сви-
детельствует об оттоке экономически
активного населения за пределы страны
и приводит к потере наиболее продук-
тивной, молодой и образованной части
трудо-
вого потенциала. Исследование
медицинской составляющей обнаружило
ухудшение состояния здоровья населения
страны, что снижает производитель-
ность труда и обуславливает неисполь-
зование трудового потенциала общества.
Анализ качественных характеристик тру-
дового потенциала установил, что доля
экономически активного населения с выс-
шим образованием в Украине постоянно
растет. Сделан вывод о потере трудо-
вого потенциала общества.

Ключевые слова: трудовой потенциал,
формирование, население, демографиче-
ская ситуация, здравоохранение, высшее
образование.

The article summarizes the concepts of "labour potential of society". It is noted that labour potential is an important factor in increasing the competitiveness of the national economy. The system of quantitative and qualitative indicators of evaluation of labour potential of a society is presented. Structural-dynamic analysis of the formation of labour potential of Ukraine was conducted, which showed a tendency to decrease its quantitative parameters. The current demographic situation in Ukraine is qualified as an acute demographic crisis by the researchers. The unstable economic situation in Ukraine is the main reason for negative demographic indicators. The analysis of the demographic factors of the formation of labour potential has revealed a tendency to reduce the population of Ukraine, the ageing of the nation, which in the future will negatively affect the quantitative and qualitative composition of labour resources. The country is characterized by a narrowed type of population reproduction. The dynamics of migratory flows indicates the outflow of economically active population beyond the country and leads to the loss of the most productive, young and educated part of the labour potential. The study of the medical component revealed deterioration in the health of the population of the country, which reduces labour productivity and causes the non-use of the labour potential of society. The analysis of qualitative characteristics of labour potential has established that the share of economically active population with higher education in Ukraine is constantly increasing. These facts indicate an increase in the qualitative parameters of labour potential, which is positive for the realization of the reduction of the demographic component. The conclusion is drawn about the loss of labour potential of society. As a result of the comparative analysis of the factors of the formation of Ukraine's labour potential, it was found that changes in it are influenced by the demographic, medical and educational subsystems. For an objective vision of the situation, when conducting a statistical analysis of the labour potential of society, it is necessary to take into account the whole complex of quantitative and qualitative indicators of the formation of labour potential.

Key words: labour potential, formation, population, demographic situation, health care, higher education.

Постановка проблеми. За сучасних умов становлення інформаційного суспільства над-
звичайно великого значення набуває підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Як основний чинник її підвищення розглядається ефективне використання трудового потенціалу суспільства. Нині швидкий темп розвитку техноло-
гій, інноваційність, орієнтація на майбутнє висува-
ють нові вимоги до якості трудових ресурсів, які здійснюють суспільно корисну діяльність, тому

аналіз формування й розвитку трудового потенці-
алу України є актуальною проблемою й потребує
вдосконалення та пристосування до об'єктивних
умов сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.
Проблеми трудового потенціалу суспільства зна-
йшли відображення в працях таких вітчизняних
учених, як Д. Богиня, В. Васильченко, О. Грішнова,
М. Долішній, С. Злупко, В. Онікієнко, С. Пирожков,
Р. Чорний, Л. Шаульська, Л. Шевчук. Аналіз та уза-

гальнення наукових джерел свідчать про відсутність системного підходу до регулювання питань ефективного використання трудового потенціалу на макрорівні.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сучасного стану, визначення сучасних тенденцій та перспектив розвитку трудового потенціалу України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трудовий потенціал країни (суспільства) – це самостійна, динамічна соціально-економічна категорія, яка характеризує трудову здатність людини, колективу, країни до продуктивної праці й служить інтегральною оцінкою участі людини в суспільно корисній діяльності.

Головною у структурі трудового потенціалу є демографічна складова, оскільки вона впливає на виокремлення працездатного населення з усього населення країни. Аналіз демографічної підсистеми передбачає дослідження показників динаміки чисельності населення, його природного та механічного руху, статеві-вікової структури населення. Зокрема, кількісною характеристикою населення країни є його чисельність, а основними категоріями обліку є економічно активне та економічно неактивне населення (табл. 1).

Дані табл. 1 свідчать про скорочення чисельності населення України за 5 років на 14,9%, що становить 5 042,9 тис. осіб. Щодо структури населення зберігається стала тенденція, зокрема у 2017 році переважає економічно активне населення, що складає 62%, хоча його питома вага зросла на 1,5% порівняно з 2013 роком. Варто відзначити зменшення економічно неактивного населення на 916,7 тис. осіб, що зумовлене об'єктивними процесами природного скорочення населення, які спостерігаються протягом останніх 25 років, а також воєнними діями та втратою частини території, в межах якої на цьому етапі неможливо вести облік.

Кількісні та структурні зміни економічно активної частини населення не могли не позначитися

на значеннях коефіцієнтів демографічного навантаження (рис. 1).

Зокрема, коефіцієнт потенційного навантаження за останні роки збільшився з 147,6% до 154,7%, тобто на 1 000 осіб працездатного віку приходяться 155 дітей віком від 0 до 15 років, які в майбутньому замінюватимуть нинішній трудовий потенціал. Водночас коефіцієнт пенсійного навантаження є значно нижчим, адже він також зріс на 1 000 осіб працездатного віку, що нині відповідає 64 пенсіонерам, тобто вибуває зі складу трудових ресурсів менше, ніж надходить на заміну.

Доповнює картину розрахунок коефіцієнта старіння населення, що характеризує частку осіб, які досягли першого порогу старості (60 років) та перетнули його, у загальній чисельності населення (d60+).

Результати розрахунків (рис. 2) свідчать про те, що населення України є надзвичайно молодим згідно з оціночною шкалою Ж. Боже-Гарньє та Россета, адже коефіцієнт старіння протягом останніх 5 років перевищує 6,24%, складаючи сьогодні близько 6,4%. У міжнародній практиці використовується коефіцієнт старіння, що характеризує частку осіб, які досягли вікового порогу старості у 65 років та перетнули його, в загальній чисельності населення (d65+). За методикою ООН Україна характеризується надзвичайно високим рівнем старіння, оскільки d65+ = 16,5%. Однак ця проблема характерна для більшості розвинених країн світу, що змушує витратити на утримання пенсіонерів усе більшу частку ВВП.

Аналіз даних рис. 3 зазначає, що динаміка природного руху населення в країні явно негативна, адже кількість народжених зменшується, а померлих – збільшується, як наслідок, відбувається природне скорочення населення. Так, коефіцієнт народжуваності у 2017 році становив 8,6‰, що на 2,5‰ нижче базового періоду. Відповідно, кількість померлих за період дослідження становила 13,6‰.

Таблиця 1

Економічна активність населення України за 2013–2017 роки

Показник	2013 рік		2014 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік	
	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%
Населення	33 842,3	100	31 943,9	100	29 023,2	100	28 889,2	100	28 799,4	100
Економічно активне населення віком 15–70 років	21 980,6	60,5	19 920,9	62,4	18 097,9	62,4	17 955,1	62,2	17 854,4	62,0
Економічно активне населення працездатного віку	20 478,2	60,5	19 035,2	59,6	17 396,0	59,9	17 303,6	59,9	17 193,2	59,7
Економічно неактивне населення віком 15–70 років	11 861,7	39,5	12 023,0	37,6	10 925,3	37,6	10 934,1	37,8	10 945,0	38,0

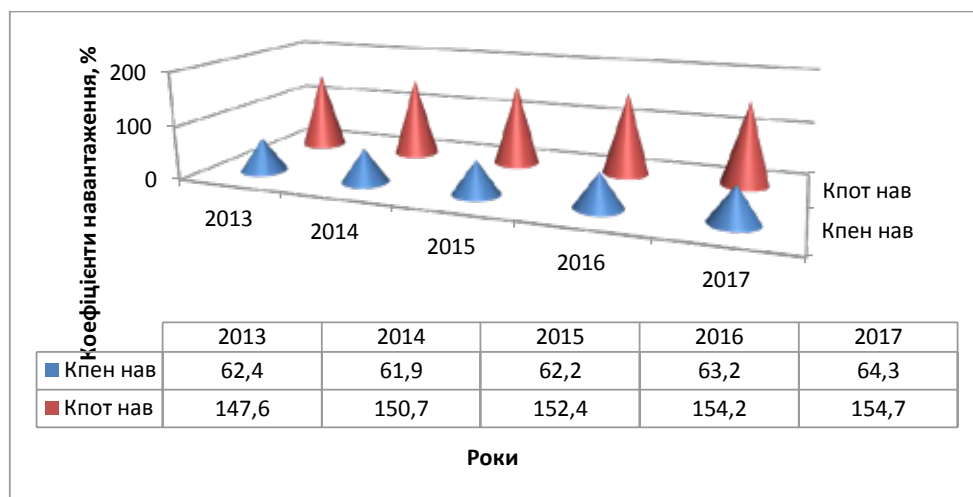

Рис. 1. Динаміка коефіцієнтів демографічного навантаження України за економічною активністю за 2013–2017 роки

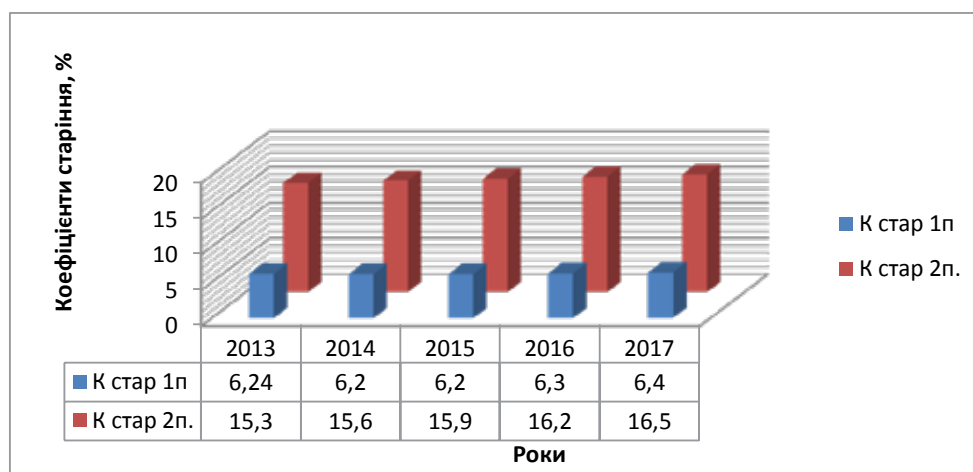

Рис. 2. Динаміка коефіцієнтів старіння України за економічною активністю за 2013–2017 роки

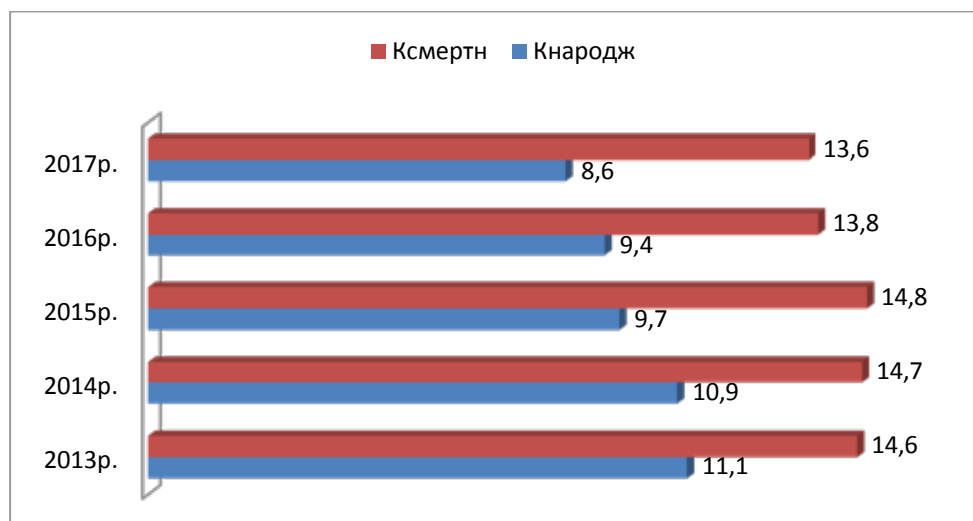

Рис. 3. Динаміка загальних коефіцієнтів народження та смертності населення України за 2013–2017 роки

Згідно з дослідженнями Світового банку [6] за рівнем народжуваності Україна посідає 190 місце серед 226 країн світу (10,1%), відстаючи від більшості сусідів, країн пострадянського простору (Казахстан посідає 99 місце (17,5%), Росія – 184 місце (10,7%), Грузія – 163 місце (12,1%)), але перебуваючи вище, ніж, наприклад, Білорусь, що посідає 191 місце (10%), Естонія – 193 місце (9,9%), Польща – 203 місце (9,3%). За рівнем смертності Україна посідає шосте місце (14,3%) серед 226 країн, Латвія – 5 місце (14,5%), Росія – 8 місце (13,4%), Білорусь – 10 місце (13,2%) [7].

У віковій структурі економічно активного населення найбільшу частку мають особи віком 40–49 років (25%) та 50–59 років (21%) (рис. 4), тобто трудовий потенціал країни майже на

50% сформований з осіб старше 40 років [8]. Така вкрай неефективна вікова структура суттєво обмежує можливості трудового потенціалу, оскільки його «молода» частина складає трохи більше третини загальної чисельності. У структурі економічно неактивного населення переважають особи старших вікових груп (група 50–59 років становить 16%, 60–70 років – 37%) та молодь до 25 років (26%), що частіше за все навчається. Серед економічно неактивного населення працездатного віку зафіксована найменша кількість осіб, а саме 24% [8].

Основними причинами вибуття людей зі складу робочої сили є вихід на пенсію (половина осіб) та навчання (близько чверті економічно неактивних осіб) (рис. 5).

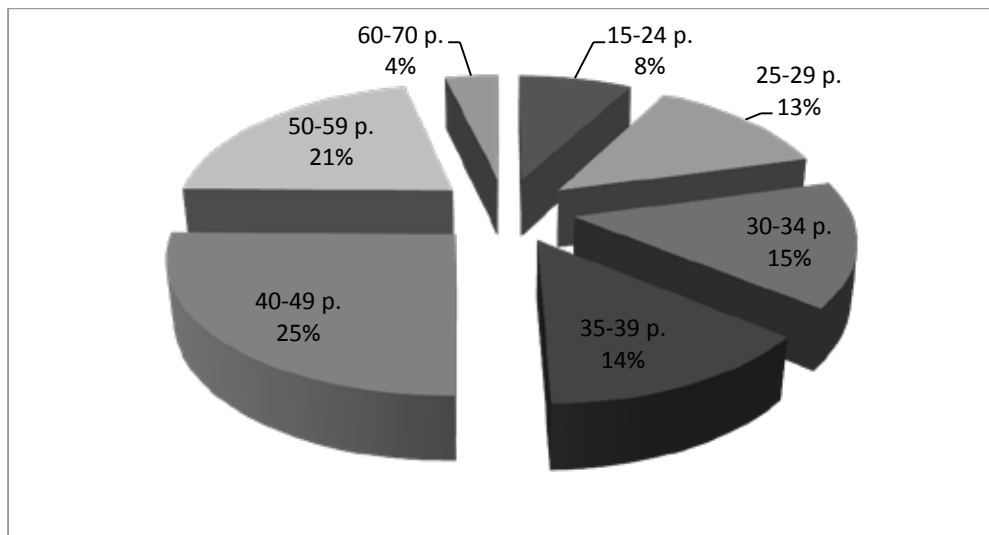

Рис. 4. Вікова структура економічно активного населення України у 2017 році

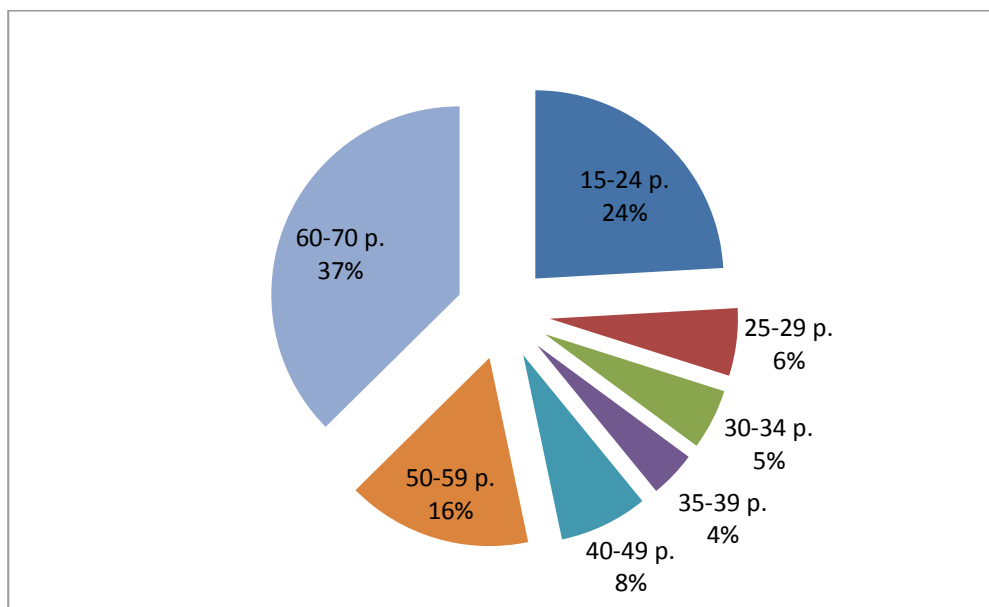

Рис. 5. Вікова структура економічно неактивного населення України у 2017 році

Середня очікувана тривалість життя при народженні сьогодні становить 71,98 років, зокрема жінок – 76,8 років, а чоловіків – 67 років [5], що відповідає 109 місцю в міжнародному рейтингу серед 189 країн світу у 2017 році (Молдова посідає 111 місце, Білорусь – 104 місце, Грузія – 100 місце, Естонія – 44 місце, Польща – 42 місце) [9], тобто Україна, Молдова, Білорусія та Грузія є «сусідами» в рейтингу тривалості життя з такими країнами, як Ірак, Монголія, Болівія, Індонезія.

Складність демографічної ситуації в Україні загострюється зростанням кількості міграційних потоків, яким притаманні динамічність та непередбачуваність. Згідно з офіційними даними Державної служби статистики України [10] протягом останніх десяти років спостерігається постійний міграційний приріст населення України (рис. 6).

Найбільша кількість іноземних трудових мігрантів в Україні є громадянами країн-сусідів, а саме Туреччини (17,2%), Російської Федерації (16,9%), Білорусії (5,4%), Азербайджану (5,2%), Польщі (4,5%) та Китаю (4,1%). За 2014–2017 роки кількість іноземців, які в'їхали до України, була вдвічі менше порівняно з 2013 роком, що зумовлене напруженою ситуацією в Україні.

Поширеною є тимчасова трудова міграція українських громадян на заробітки. Зокрема, згідно з даними звітів «Міграційний профіль України», офіційною статистикою, за 2017 рік було зафіксовано 2 млн. осіб, які емігрували за межі держави [11]. Згідно з експертними оцінками сьогодні за кордоном працюють понад 3,5 млн. українців [12]. Тенденції виїзду громадян України за кордон у 2017 році збереглися, зросли на 7,3% порівняно з 2016 роком.

Найбільш відвідуваними країнами світу для українців були Польща та Росія. Найбільша кількість вибулих прямувала до Польщі (39,6%), Російської Федерації (16,4%), Угорщини (11,8%), Молдови (6,5%), Білорусії (4,7%) та Туреччини

(4,6%) [11]. За кількістю поїздок у 2017 році Польща зберегла свої статистичні позиції, випередивши Росію.

Однак, як вважають аналітики й свідчить реальна господарська практика, насправді міграційні потоки суттєво перевищують обліковані офіційні дані. Розходження в експертних оцінках тут суттєві: від 2 до 8 млн. осіб. Згідно з експертними даними МЗС України за кордоном нелегально перебуває понад 2 млн. українських громадян [13]. Серед трудових мігрантів переважають жінки, найчисленнішими серед них є особи 30–44 років (понад 40%), більшість мігрантів походить з областей заходу країни. 41% трудових мігрантів має середню або середню спеціальну освіту, 36% – вищу освіту [13].

Постійно зростає чисельність українців, які проживають на території ЄС. Найбільше українців проживали в Польщі (1,2 млн. осіб), Італії (231 тис.), Німеччині (230 тис.) [11].

Вищенаведена інформація свідчить про те, що міграція має вплив майже на всі сфери діяльності суспільства, але найбільше – на демографічну та соціальну ситуацію, економічну сферу, ринок праці.

Проте результати міграції населення України за кордон у пошуках роботи мають позитивні плоди. Так, за даними Національного банку України, за 2015–2017 роки українськими заробітчанами перераховано в Україну грошових переказів на загальну суму 23,8 млрд. дол. США. Водночас тяжіння громадян України до пошуку роботи за кордоном негативно впливає на внутрішній ринок праці, який щорічно втрачає висококваліфікованих фахівців.

Відтворення населення країни забезпечується за рахунок високого рівня охорони здоров'я, стимулювання народжуваності, що зумовлює необхідність аналізу медичної складової формування трудового потенціалу. Основними показниками

Рис. 6. Міграційний рух населення України за 2008–2017 роки

стану охорони здоров'я населення є кількість лікарів та середнього медичного персоналу (на 100 тис. населення), кількість лікарняних закладів, рівень захворюваності за класами хворіб, кількість інвалідів тощо.

Аналіз захворювань населення України віддзеркалює переважання в їх структурі хворіб органів дихання, травм та отруєнь, системи кровообігу, органів травлення, хворіб ока, хворіб органів травлення.

Позитивна тенденція відстежується щодо захворювань населення країни на активний туберкульоз.

Дані табл. 2 інформують про зростання в країні кількості захворювань на активний туберкульоз, що є ганебним явищем для сьогодення. Зокрема, у 2017 році кількість населення з діагнозом «активний туберкульоз» на 100 тис. населення зросла на 23,7% порівняно з 2013 роком. Це свідчить про неповне використання наявного трудового потенціалу суспільства та додаткові витрати з бюджету для його лікування.

Інвалідність в Україні досить часто зумовлює передчасну смертність населення, особливо чоловіків працездатного віку. Взаємодія прямих демографічних втрат (смертність) з непрямими (захворюваність, інвалідність, травматизм) кількісно та якісно деформує трудовий потенціал населення України. За період дослідження кількість інвалідів

зменшилась на 196,1 тис. осіб, або на 6,9%, що є позитивною тенденцією.

Крім загальних та соціально небезпечних, досить поширеними є професійні захворювання, і якщо перші впливають на формування трудового потенціалу, то другі безпосередньо пов'язані з особливостями його реалізації.

Таблиця 3
Професійна захворюваність в Україні
за 2013–2017 роках

Роки	Кількість постраждалих, тис.	Рівень на 1 тис. працюючих
2013	8,5	0,9
2014	5,0	0,6
2015	4,4	0,6
2016	4,4	0,6
2017	4,1	0,6

Зміни відбулися лише у 2014–2017 роках у зв'язку зі зміною бази порівняння, оскільки аналіз здійснювався без урахування професійних захворювань, які сталися на підприємствах, що розташовані в населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження згідно з Розпорядженням КМУ від 7 листопада 2014 року № 1085-р [14]. Найбільша кількість профзахворювань відзначається у вугільній про-

Рис. 7. Структура всіх захворювань населення України на 100 тис. осіб за 2017 рік

Таблиця 2
Захворювання населення України на активний туберкульоз за 2013–2017 роки, осіб

Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Кількість хворих з діагнозом, встановленим уперше в житті, на 100 тис. населення	68,0	59,6	56,0	54,8	52,0
зокрема, з діагнозом активний туберкульоз на 100 тис. населення	64,6	56,6	53,3	51,9	49,3
Кількість хворих, які перебували на обліку у медичних закладах на кінець року на 100 тис. населення	105,2	90,5	85,1	82,4	77,0

мисловості, адже в загальній структурі її частка сягає 79% [5]. Це впливає на суттєве зниження кількості постраждалих та рівня професійної захворюваності загалом по Україні, оскільки облік не ведеться на територіях, що спеціалізуються на видобуванні кам'яного вугілля.

Проаналізуємо основні показники охорони здоров'я населення України.

Проблеми підтримання здоров'я, зниження рівня захворюваності, подовження періоду працездатності вирішуються медичною галуззю, стан якої сьогодні не можна вважати задовільним. Тенденції, що простежуються, набувають загрозливого характеру. Зокрема, кількість лікарів на 10 тис. населення зменшилась на 3,9 тис., середнього медичного персоналу – на 12 тис. Відповідно, за цей проміжок часу кількість лікарняних закладів скоротилась на 0,5 тис., а кількість лікарняних ліжок – на 14,9 тис., також зменшилась кількість лікарняних амбулаторно-поліклінічних закладів.

Основна причина жалюгідного стану галузі полягає в недофінансуванні та неефективному використанні коштів. Видатки зведеного бюджету

на охорону здоров'я за п'ятирічний період коливаються в межах 4,2–3,43% ВВП, що не дає змогу суттєво підняти галузь охорони здоров'я [15].

Проведене дослідження з'ясувало, що Україна не зможе забезпечити економічне зростання шляхом приросту чисельності зайнятих в економіці, тому має забезпечити ефективне використання якісних характеристик трудового потенціалу, а саме рівня освіти, перепідготовки та підвищення кваліфікації.

Аналіз якісних характеристик трудового потенціалу характеризує, що частка економічно активного населення з вищою освітою в Україні постійно зростає: якщо у 2013 році повну вищу освіту мали 27,8% осіб (рис. 8), то у 2017 році – 32,4%. Водночас в Ірландії 37% населення мають вищу освіту, у Великобританії – 38%, США – 42%, в Японії – 45%, в Ізраїлі – 46%, у Канаді – 51% [16].

В абсолютному вимірі кількість осіб з вищою освітою в Україні також зростає. Натомість зменшується чисельність економічно активного населення з повною середньою освітою, хоча його частка в загальній сумі залишається майже

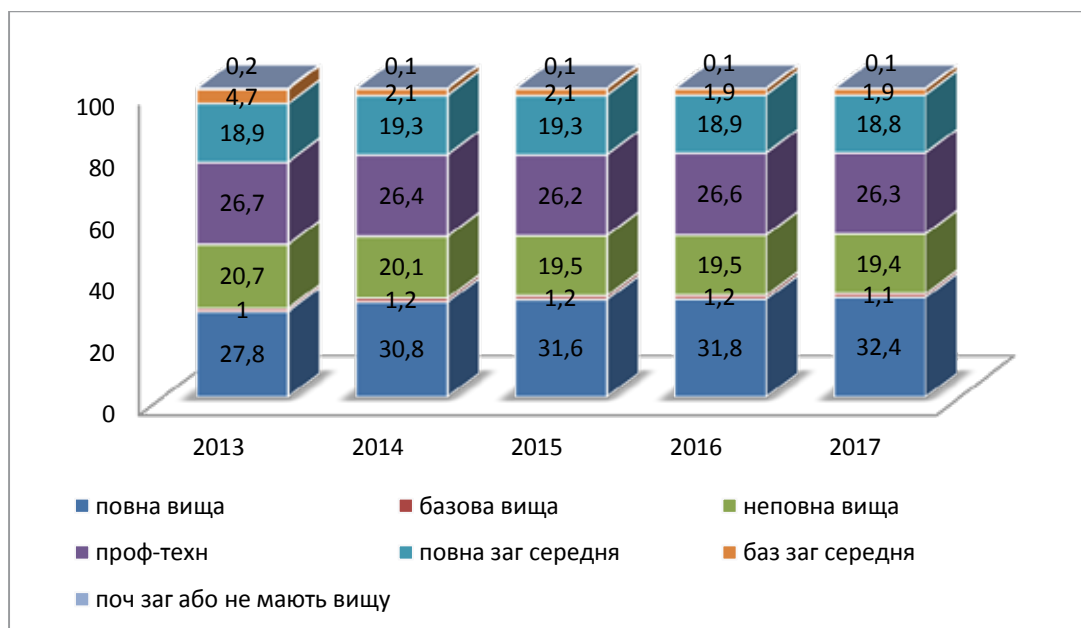

Рис. 8. Структура економічно активного населення України за рівнем освіти (тис. осіб)

Таблиця 4

Основні показники охорони здоров'я населення України за 2013–2017 роки, тис.

Показник	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Кількість лікарів усіх спеціальностей на 10 тис. населення	48,0	43,5	43,7	44,0	44,1
Кількість середнього медичного персоналу на 10 тис. населення	97,4	88,6	87,3	86,5	85,4
Кількість лікарняних закладів	2,2	1,8	1,8	1,7	1,7
Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення	88,0	78,5	78,1	74,3	73,1
Кількість лікарняних амбулаторно-поліклінічних закладів	10,8	9,8	10,0	10,2	10,4

незмінною (на рівні 18,8%), аналогічна ситуація спостерігається з професійно-технічною освітою (26,3%). Чисельність осіб з базовою, початковою загальною середньою та без освіти постійно зменшується, зокрема чисельність осіб без освіти з 2013 року зменшилася втричі.

Згідно з даними табл. 5 за досліджуваний період відбулося суттєве скорочення чисельності учнів, зокрема у звітному році – на 42% проти рівня 2000 року і на 6,7% порівняно з 2013 роком. Як наслідок, кількість загальноосвітніх навчальних закладів зменшилась на 27,1% і на 16,1% відповідно. Така ситуація спричинила скорочення ВНЗ I–II рівнів акредитації на 44%, а кількості їх студентів – більш як наполовину. Щодо вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, то простежується тенденція їх зменшення на 8,3% порівняно з 2000 роком.

Ці факти свідчать про зростання якісних параметрів трудового потенціалу, що є позитивним для ефективного використання трудових ресурсів за реалій скорочення демографічної складової.

Розглянемо динаміку показників щодо професійно-технічної освіти в країні.

За 2000–2017 роки заклади, що надають послуги професійно-технічної освіти, скоротились на 214 одиниць, що склало 22,1%.

Це зумовлене зменшенням учнівського контингенту на 255,2 тис., або на 48,6%. Підготовка кадрів робітничих професій у 2017 році скоротилась майже вдвічі.

Підсумовуючи результати дослідження, ми встановили, що система професійної освіти не відповідає потребам економіки України. Виявлено,

що протягом останніх років чисельність студентів, що навчалися у вищих навчальних закладах III–IV рівня акредитації, у 2,5 рази переважала чисельність учнів, що навчалися в професійно-технічних закладах країни.

Сьогодні за індексом рівня освіти (Education Index), який вимірює здобутки країни з точки зору досягнутого рівня освіти її населення, Україна посідає 44 місце серед 189 країн світу (у 2013 році вона займала 30 позицію [17]), що є досить непоганим результатом, хоча вона й відстала від таких країн пострадянського простору (з якими свого часу мала однакові стартові можливості), як Росія (32 місце), Латвія (21), Польща (22), Білорусь (30), Литва (10), Естонія (20 місце). Крім того, Україна увійшла до рейтингу 50 країн світу за індексом ефективності національних систем освіти (Global Index of Cognitive Skills and Educational Attainment), зайнявши 42 позицію [18].

Витрати на освіту в Україні постійно зростають, принаймні номінальна величина, як і їхня частка в сумі загальних видатків зведеного бюджету та частка в сумі ВВП у 2000–2010 роки, але з 2014 року показники почали зменшуватися, а у 2017 році вони становили 16,8% загальних видатків зведеного бюджету і 6,0% ВВП (рис. 10).

Остання величина забезпечила Україні 57 позицію серед 157 країн у світовому рейтингу за рівнем витрат на освіту, залишивши позаду такі країни, як Польща (5,1%, 64 позиція), Німеччина (4,6%, 79 позиція), Білорусь (4,5%, 83 позиція), Росія (4,1%, 98 позиція), Японія (3,8%, 104 позиція). З огляду на те, що ці країни стоять вище в освітньому рейтингу, це свідчить про неефектив-

Таблиця 5

Співвідношення кількості загальноосвітніх та вищих навчальних закладів України за 2013–2017 роки

Навчальний рік	Загальноосвітні навчальні заклади		Вищі навчальні заклади			
			I–II рівнів акредитації		III–IV рівнів акредитації	
	усього	у них учнів, тис.	усього	у них студентів, тис.	усього	у них студентів, тис.
2000–2001	22 210	6 761	664	528	315	1 403
2013–2014	19 294	4 204	478	329	325	1 724
2014–2015	17 604	3 757	387	251	277	1 438
2015–2016	17 337	3 783	371	230	288	1 375
2016–2017	16 858	3 846	370	217	287	1 369
2017–2018	16 180	3 922	372	209	289	1 330

Таблиця 6

Професійно-технічні навчальні заклади України за 2013–2017 роки

Показник	2000 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Кількість закладів	970	968	814	798	787	756
Кількість учнів, тис.	524,6	391,2	315,6	304,1	285,8	269,4
Прийнято учнів, тис.	307,3	225,2	178	176,6	157,9	146,9
Підготовлено кваліфікованих робітників, тис.	266,8	227,3	182	165	152,8	141,3

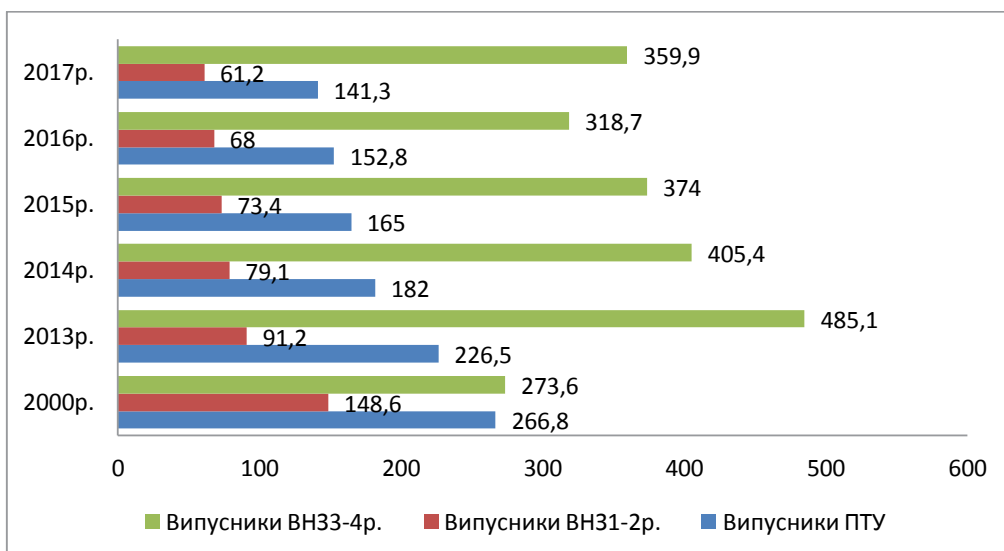

Рис. 9. Динаміка випускників ПТУ та ВНЗ I–IV рівнів акредитації України за 2000–2017 роки

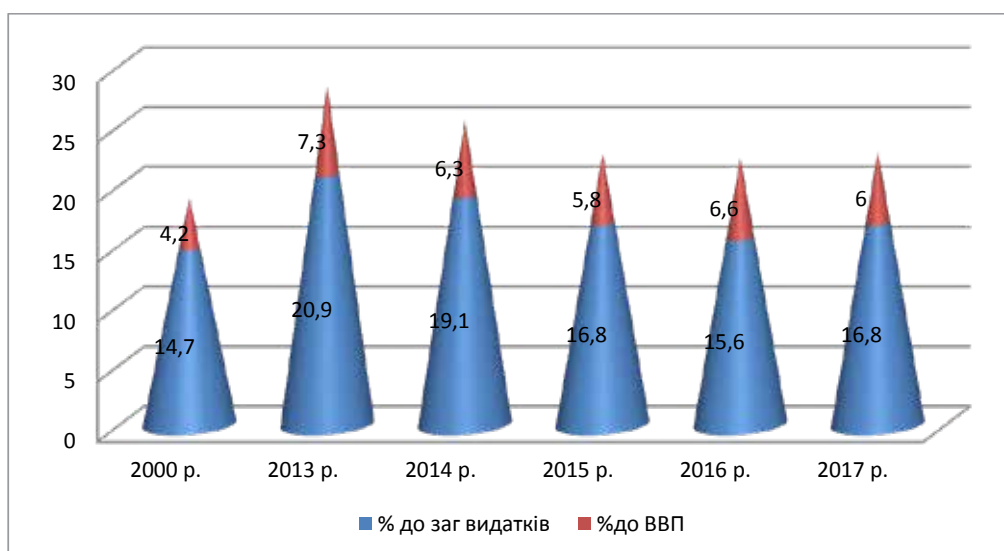

Рис. 10. Видатки зведеного бюджету України на освіту

Джерело: [19; 20]

ність витрачання коштів на освіту в Україні порівняно з ними.

Висновки з проведеного дослідження. Дослідження чинників формування трудового потенціалу виявило сталу тенденцію до скорочення чисельності населення України. В структурі переважає економічно активне населення. Зростання коефіцієнтів демографічного навантаження свідчить про збільшення навантаження на осіб працездатного віку. Встановлено тенденцію до старіння нації, як наслідок, різкого скорочення трудового потенціалу країни в майбутньому.

Для країни характерний звужений тип відтворення населення. На фоні збільшення загального рівня смертності в Україні зростають втрати ново-

народжених. За рівнем смертності наша держава перебуває на шостому місці у світі, за рівнем народжуваності – 190 місці. Трудовий потенціал країни майже на 50% сформований з осіб старше 40 років. Така вкрай неефективна вікова структура суттєво обмежує можливості трудового потенціалу, оскільки його «молода» частина складає трохи більше третини загальної чисельності.

Посилення тенденції до міжнародних трудових міграцій погіршує без того складну демографічну ситуацію, закручуючи спіраль депопуляції, що, зрештою, руйнівно діє на трудовий потенціал країни, його склад і структуру.

Дослідження медичної складової формування трудового потенціалу суспільства виявило, що

населенню надаються медичні послуги на незадовільному рівні, що зумовлене недофінансуванням та неефективним використанням коштів. Видатки зведеного бюджету на охорону здоров'я складають 3,43% ВВП. Зростання поширюваності хворіб негативно впливає на якість трудового потенціалу, працездатність людей, що знижує продуктивність праці та спричинює неповне використання частини трудового потенціалу суспільства.

Проведене дослідження з'ясувало, що Україна не зможе забезпечити економічне зростання шляхом приросту чисельності зайнятих в економіці, тому має забезпечити більш ефективне використання якісних характеристик трудового потенціалу, зокрема рівня освіти, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Частка економічно активного населення з вищою освітою в Україні становить 32,4%, що відповідає рівню високорозвинених країн. Встановлено, що система професійної освіти не відповідає потребам економіки України, зокрема чисельність студентів, що навчалися у вищих навчальних закладах III–IV рівня акредитації, в 2,5 рази переважала чисельність учнів професійно-технічних закладів. Витрати на освіту в Україні становили 6,0% ВВП, що забезпечили їй 57 позицію серед 157 країн у світовому рейтингу за рівнем витрат на освіту. Однак кошти на освіту витрачаються неефективно порівняно з Польщею, Німеччиною, Білоруссю, Росією, Японією.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Статистичний щорічник України за 2013 рік. Київ : Державна служба статистики України, 2014. 533 с.
2. Статистичний щорічник України за 2014 рік. Київ : Державна служба статистики України, 2015. 585 с.
3. Статистичний щорічник України за 2015 рік. Київ : Державна служба статистики України, 2016. 574 с.
4. Статистичний щорічник України за 2016 рік. Київ : Державна служба статистики України, 2017. 610 с.
5. Статистичний щорічник України за 2017 рік. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 540 с.
6. Список стран по уровню рождаемости. Рейтинг коэффициентов рождаемости государств мира (по данным ЦРУ). *Nonews*. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/birth> (дата звернення: 15.06.2019).
7. Список стран по уровню смертности. Рейтинг государств мира по уровню смертности. *Nonews*. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/death> (дата звернення: 15.06.2019).
8. Економічна активність населення України 2017 : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 205 с.
9. Список стран по продолжительности жизни. Рейтинг государств мира по ожидаемой продолжительности жизни (2017). *Nonews*. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/lifetime> (дата звернення: 15.06.2019).
10. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.06.2019).

11. Міграційний профіль України за 2017 рік. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/migprofil_2017.pdf (дата звернення: 15.06.2019).

12. Богатирьов К. Теоретичні аспекти розвитку та оцінки трудового потенціалу. *Агросвіт*. 2013. № 1. С. 31–34.

13. Сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <http://www.mfa.gov.ua> (дата звернення: 15.06.2019).

14. Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення : Розпорядження КМУ від 7 листопада 2014 року № 1085-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085-2014-%D1%80> (дата звернення: 15.06.2019).

15. Руденко В. Сучасний стан фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 1129–1137.

16. Країни із найвищим рівнем освіти / Rate1. Перша рейтингова система. URL: <http://rate1.com.ua/ua/ekonomika/2342> (дата звернення: 15.06.2019).

17. Рейтинг стран мира по уровню образования / Центр гуманитарных технологий, 2006–2018 (последняя редакция: 23 апреля 2019 года). URL: <http://gtmarket.ru/ratings/education-index/education-index-info> (дата звернення: 15.06.2019).

18. Рейтинг эффективности национальных систем образования по версии Pearson / Центр гуманитарных технологий, 2006–2018 (последняя редакция: 23 апреля 2019 года). URL: <http://gtmarket.ru/ratings/global-index-of-cognitive-skills-and-educational-attainment/info> (дата звернення: 15.06.2019).

19. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2015/16 навчального року : статистичний бюлетень. Київ : Державна служба статистики України, 2016. 171 с.

20. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2016/17 навчального року : статистичний бюлетень. Київ : Державна служба статистики України, 2017. 208 с.

REFERENCES:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2014) Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2013 rik: Statystychnyi zbirnyk [Statistical Yearbook of Ukraine for 2013], Kyiv : Derzhanalitinform.
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2015) Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2014 rik: Statystychnyi zbirnyk [Statistical Yearbook of Ukraine for 2014], Kyiv : Derzhanalitinform.
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2016) Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2015 rik: Statystychnyi zbirnyk [Statistical Yearbook of Ukraine for 2015], Kyiv : Derzhanalitinform.
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017) Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2016 rik: Statystychnyi zbirnyk [Statistical Yearbook of Ukraine for 2016], Kyiv : Derzhanalitinform.
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2018) Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2017 rik: Statystychnyi zbirnyk [Statistical Yearbook of Ukraine for 2017], Kyiv : Derzhanalitinform.

6. Spisok stran po urovnyu rozhdamosti. Reyt-ing koeffitsientov rozhdamosti gosudarstv mira (po dannym TsRU) [List of countries by birth rate. Rating of fertility rates of the states of the world]. Available at: <https://nonews.co/directory/lists/countries/birth> (accessed: 15 June 2019).

7. Spisok stran po urovnyu smertnosti. Reyt-ing gosudarstv mira po urovnyu smertnosti [List of countries by mortality rate. The rating of the states of the world in the level of mortality]. Available at: <https://nonews.co/directory/lists/countries/death> (accessed: 15 June 2019).

8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2018) Ekonomichna aktyvnist naselennia Ukrainy 2017 [Economic activity of the population of Ukraine in 2017], Kyiv : Derzhanalitinform.

9. Spisok stran po prodolzhitel'nosti zhizni. Reyt-ing gosudarstv mira po ozhidaemoy prodolzhitel'nosti zhizni (2017) [The list of countries by the duration of life. The rating of the states of the world for the expected life expectancy]. Available at: <https://nonews.co/directory/lists/countries/lifetime> (accessed: 15 June 2019).

10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019) Sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [The site of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: www.ukrstat.gov.ua (accessed: 15 June 2019).

11. Migrantsiyni profil Ukrainy za 2017 rik [Ukraine's migration profile for 2017]. Available at: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/migprofil_2017.pdf (accessed: 15 June 2019).

12. Bohatyrov K. (2013) Teoretychni aspekty rozvytku ta otsinky trudovoho potentsialu [Theoretical aspects of the development and evaluation of labor potential]. *Ahrosvit*, no. 1, pp. 31–34.

13. Sait Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy [Website of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine]. Available at: <http://www.mfa.gov.ua> (accessed: 15 June 2019).

14. Pro zatverdzhennia pereliku naselenykh punktiv, na terytorii yakykh orhany derzhavnoi vlady tymchasovo

ne zdiisniuiut svoi povnovazhennia, ta pereliku nasele-nykh punktiv, shcho roztashovani na linii zitknennia : Rozporiadzhennia KМУ vid 7 lystopada 2014 r. № 1085-r. [On approval of the list of settlements in the territory of which the state authorities temporarily do not exercise their powers, and the list of settlements located on the line of collision: The CMU resolution dated November 7, 2014 No. 1085-p.]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085-2014-%D1%80> (accessed: 15 June 2019).

15. Rudenko V. (2018) Suchasnyi stan finansovoho zabezpechennia okhorony zdorovia v Ukraini [The current state of financial security of health care in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 19, pp. 1129–1137.

16. Krainy iz naivysshchym rivnem osvity [Countries with the highest level of education]. Available at: <http://rate1.com.ua/ua/ekonomika/2342> (accessed: 15 June 2019).

17. Reyt-ing stran mira po urovnyu obrazovaniya [Rating of the world by level of education]. Available at: <http://gtmarket.ru/ratings/education-index/education-index-info> (accessed: 15 June 2019).

18. Reyt-ing effektivnosti natsional'nykh sistem obra-zovaniya po versii Pearson [Pearson National Education Efficiency Rating]. Available at: <http://gtmarket.ru/ratings/global-index-of-cognitive-skills-and-educational-attainment/info> (accessed: 15 June 2019).

19. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2016) Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2015/16 navchalnoho roku: Statystychnyi biuleten [The main indicators of the demonstration of the military mortgages of Ukraine on the cob of 2015/16 primary school], Kyiv : Derzhanalitinform.

20. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017) Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2016/17 navchalnoho roku: Statystychnyi biuleten [The main indicators of the demonstration of the military mortgages of Ukraine on the cob of 2016/17 primary school], Kyiv : Derzhanalitinform.

UKRAINE'S LABOUR POTENTIAL: THE MODERN STATE AND PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT

The urgency of the problem. In the conditions of the formation of the information society, the increase of the competitiveness of the national economy becomes important. The main factor is the effective use of the labour potential of society. Innovation, orientation towards the future proposes new requirements to the quality of labour resources that carry out socially useful activities. Therefore, the analysis of the formation and development of Ukraine's labour potential is an urgent problem and needs to be improved.

The purpose of the article. The purpose of the article is analysis of the current state; identify trends and prospects for the development of Ukraine's labour potential.

Methodology. The methodological and informational basis of the study are articles of scientists, which highlight issues of statistical evaluation of the labour potential of society, its subsystems, materials of periodicals, Internet resources on these issues. In conducting the study, the methods of system and logical analysis, the method of generalization of information, comparative analysis, structural-dynamic analysis, and the method of visualizing information using graphs and tables were used.

Results. Labour potential of the country is a socio-economic category, which characterizes the labour capacity of the country's population for productive labour. The analysis of the demographic factors of the formation of labour potential has revealed a tendency to reduce the population of Ukraine, the ageing of the nation, which in the future will negatively affect the quantitative and qualitative composition of labour resources. The country is characterized by a narrowed type of population reproduction. In terms of mortality, our state is in sixth place in the world. The dynamics of migratory flows indicates the outflow of economically active population beyond the country and leads to the loss of the most productive, young and educated part of the labour potential. The study of the medical component revealed deterioration in the health of the population of the country, which reduces labour productivity and causes the non-use of the labour potential of society. The analysis of qualitative characteristics of labour potential has established that the share of economically active population with higher education in Ukraine is constantly increasing. These facts indicate an increase in the qualitative parameters of labour potential, which is positive for the realization of the reduction of the demographic component.

Value/originality. As a result of the comparative analysis of the factors of the formation of Ukraine's labour potential, it was found that changes in it are influenced by the demographic, medical and educational subsystems. For an objective vision of the situation, when conducting a statistical analysis of the labour potential of society, it is necessary to take into account the whole complex of quantitative and qualitative indicators of the formation of labour potential.